

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ PIERWSZA OCHRONA PRAW CZŁOWIEKA

I. CZĘŚĆ OGÓLNA

ROZDZIAŁ I

ZAGADNIENIA WSTĘPNE (<i>Tadeusz Jasudowicz</i>)	23
--	----

ROZDZIAŁ II

GENEZA OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA	39
--	----

1. Narodziny i rozwój ochrony krajowej (*Tadeusz Jasudowicz*) 39
2. Elementy rozwoju ochrony międzynarodowej (*Maciej Lubiszewski*) 46

ROZDZIAŁ III

KODYFIKACJA MIĘDZYNARODOWEJ OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA	53
---	----

1. Prawa człowieka w Karcie Narodów Zjednoczonych (*Tadeusz Jasudowicz*) 53
 - 1.1. Rozważania ogólne 53
 - 1.2. Sposób unormowania praw człowieka w Karcie NZ 55
2. Kodyfikacja ochrony praw człowieka w systemie uniwersalnym
(*Maciej Lubiszewski*) 60

2.1.	Ogólne standardy praw człowieka	60
2.2.	Standardy specjalne.	64
2.3.	Międzynarodowe prawo humanitarne.	75
3.	Kodyfikacja ochrony praw człowieka w systemach regionalnych (<i>Maciej Lubiszewski</i>)	78
3.1.	Uniwersalizm a regionalizm.	78
3.2.	Kodyfikacja ochrony praw człowieka w Europie.	80
3.3.	Pozaeuropejskie systemy regionalnej ochrony praw człowieka	89

ROZDZIAŁ IV

ZOBOWIĄZANIA MIĘDZYNARODOWE W DZIEDZINIE PRAW CZŁOWIEKA A KRAJOWY PORZĄDEK PRAWNY (*Michał Balcerzak*) 93

1.	Uwagi wstępne	93
2.	Prawo międzynarodowe a prawo krajowe.	95
3.	Zakres uznania norm prawa międzynarodowego w Konstytucji RP.	96
4.	Oddziaływanie zobowiązań międzynarodowych na tworzenie prawa krajowego	98
5.	Oddziaływanie zobowiązań międzynarodowych na stosowanie prawa krajowego	100

ROZDZIAŁ V

KONSTRUKCJA NORMATYWNA MIĘDZYNARODOWO CHRONIONYCH PRAW CZŁOWIEKA (*Tadeusz Jasudowicz*) 105

1.	Uwagi wstępne	105
2.	Źródło i podstawa.	106
3.	Podmiot uprawniony.	109
4.	Podmiot zobowiązany	113
5.	Przedmiot praw człowieka — zobowiązanie	116
6.	Roszczenie z tytułu naruszenia praw człowieka.	126

ROZDZIAŁ VI

INSTYTUCJONALNE GWARANCJE OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA (*Bożena Gronowska*) 129

1.	Uwagi ogólne	129
2.	Organy ONZ a ochrona praw człowieka	130

3.	Organizacje wyspecjalizowane ONZ a ochrona praw człowieka	134
4.	Organizacje pozarządowe a ochrona praw człowieka.	135
5.	Organy organizacji regionalnych a ochrona praw człowieka.	136
5.1.	System europejski	136
5.2.	System międzyamerykański	143
5.3.	System afrykański	145
6.	Traktatowe organy ochrony praw człowieka	146
6.1.	System Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka	146
6.2.	Konwencje specjalne o charakterze uniwersalnym	148
6.3.	Międzynarodowe prawo humanitarne.	149
6.4.	Systemy regionalnej ochrony praw człowieka	151
6.4.1.	System europejski (Rady Europy).	151
6.4.2.	System międzyamerykański	154
6.4.3.	System afrykański	154

ROZDZIAŁ VII

PROCEDURY OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA I KONTROLI WYKONYWANIA ZOBOWIĄZAŃ

PRZEZ PAŃSTWA *(Michał Bałcerzak)* 157

1.	Uwagi wstępne	157
2.	Procedury systemu ochrony praw człowieka ONZ	159
2.1.	Procedury polityczne i specjalne.	159
2.2.	Procedury traktatowe	163
3.	Mechanizm skargi indywidualnej do Komitetu Praw Człowieka	168
4.	Gwarancje proceduralne w systemie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka	170
4.1.	Uwagi ogólne	170
4.2.	Przesłanki dopuszczalności skargi indywidualnej do ETPC	172
4.3.	Przesłanki niedopuszczalności skargi indywidualnej do ETPC.	175
4.4.	Przebieg postępowania skargowego	177
4.4.1.	Uwagi ogólne	177
4.4.2.	Procedura rozpoznania skargi indywidualnej.	179
4.5.	Skarga międzypaństwowa w systemie Konwencji Europejskiej	183
4.6.	Nadzór nad wykonaniem wyroków ETPC	184
5.	Procedury na podstawie Europejskiej karty społecznej i Protokołu z 1995 r.	186

ROZDZIAŁ VIII

ZASADY OGÓLNE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

PRAW CZŁOWIEKA (*Tadeusz Jasudowicz*) 189

1. Uwagi wprowadzające 189
2. Zasada uniwersalizmu praw człowieka 191
3. Zasada równości i niedyskryminacji 192
 - 3.1. Uwagi wstępne 192
 - 3.2. Zasada ogólna 193
 - 3.3. Autonomiczne prawo człowieka 197
 - 3.4. Autonomiczna zasada równości płci 198
 - 3.5. Autonomiczny zakaz dyskryminacji rasowej 200
 - 3.6. Autonomiczny zakaz nietolerancji i dyskryminacji opartej na religii lub przekonaniach 202
4. Zasada solidarności 204
5. Zasada sytuacyjności 206
6. Zasada subsydiarności 207
7. Zasada rzeczywistości i skuteczności 209
8. Zasada integralności praw człowieka 210
9. Zasada znajomości praw człowieka 212

ROZDZIAŁ IX

SYSTEMATYKA MIĘDZYNARODOWO CHRONIONYCH

PRAW CZŁOWIEKA (*Bożena Gronowska*) 215

1. Katalogi praw człowieka 215
2. Zasady a normy praw człowieka 216
3. Podział i systematyka międzynarodowo chronionych praw człowieka 217

ROZDZIAŁ X

GRANICE WYMAGALNOŚCI MIĘDZYNARODOWO

CHRONIONYCH PRAW CZŁOWIEKA 227

1. Uwagi ogólne (*Tadeusz Jasudowicz*) 227
2. Wyjątki *ex definitione* (*Tadeusz Jasudowicz*) 229
3. Limitacja korzystania z praw człowieka (*Rafał Mizerski*) 234

3.1. Istota, budowa, funkcja oraz interpretacja klauzul limitacyjnych.	234
3.2. Klauzule generalne i indywidualne.	237
3.3. Test legalności.	238
3.4. Test celowości.	241
3.5. Test konieczności.	245
4. Derogacja zobowiązań w dziedzinie praw człowieka (<i>Maciej Lubiszewski</i>)	246
4.1. Istota derogacji	246
4.2. Substancjalne przesłanki derogacji	248
4.3. Formalne przesłanki derogacji	254
4.4. Uwagi na tle prawa i praktyki polskiej	256

II. CZĘŚĆ SZCZEGÓLNA

ROZDZIAŁ XI

ZAGADNIENIA WSTĘPNE (<i>Tadeusz Jasudowicz</i>)	265
--	-----

ROZDZIAŁ XII

PRAWO DO ŻYCIA (<i>Tadeusz Jasudowicz</i>)	269
1. Rozważania ogólne	269
2. Zakaz pozbawienia życia	271
2.1. Zagadnienie dopuszczalności kary śmierci.	271
2.2. Pozbawienie życia w przypadkach „użycia siły absolutnie koniecznej”.	275
3. Zobowiązania pozytywne państwa w sferze prawa do życia	279
4. Dylematy prawa do życia.	281
4.1. Początek życia.	282
4.2. Kres życia	284
4.3. Jeszcze o zobowiązaniach pozytywnych	288
4.4. Inne przypadki kresu życia ludzkiego	290

ROZDZIAŁ XIII

WOLNOŚĆ OD TORTUR (<i>Bożena Gronowska</i>)	293
--	-----

ROZDZIAŁ XIV

ZAKAZ NIEWOLNICTWA I PODDAŃSTWA ORAZ

PRACY PRZYMUSOWEJ LUB OBOWIĄZKOWEJ 301

1. Zakaz niewolnictwa i poddaństwa (*Maciej Lubiszewski*) 301
2. Zakaz pracy przymusowej lub obowiązkowej (*Tadeusz Jasudowicz*) 305

ROZDZIAŁ XV

PRAWO DO WOLNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA OSOBISTEGO

(Bożena Gronowska) 313

1. Rozważania ogólne 313
2. Zakaz arbitralnego pozbawienia wolności 315
3. Gwarancje na wypadek pozbawienia wolności 319
4. Charakter prawa chronionego 322

ROZDZIAŁ XVI

PRAWO DO SŁUSZNEGO PROCESU 325

1. Zakres przedmiotowy (*Michał Bałcerzak*) 325
2. Pojęcie „sądu” (*Michał Bałcerzak*) 328
3. Kryterium „rozsądnego czasu postępowania” (*Michał Bałcerzak*) 329
4. Słuszna i publiczna rozprawa sądowa (*Bożena Gronowska*) 330
5. Zasada domniemania niewinności (*Bożena Gronowska*) 333
6. Prawo do informacji prawnej (*Bożena Gronowska*) 335
7. Prawo do stosownych ugodnień procesowych (*Bożena Gronowska*) 335
8. Prawo oskarżonego do obrony (*Bożena Gronowska*) 336
9. Prawo do aktywności dowodowej (*Bożena Gronowska*) 337
10. Prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza (*Bożena Gronowska*) 338

ROZDZIAŁ XVII

PRAWO DO SKUTECZNEGO ŚRODKA PRAWNEGO

(Michał Bałcerzak) 341

ROZDZIAŁ XVIII

ZAKAZ RETROAKCJI PRAWA KARNEGO

(Bożena Gronowska)	349
------------------------------	-----

ROZDZIAŁ XIX

PRAWO DO POSZANOWANIA PRYWATNOŚCI 353

1. Rozważania ogólne (Bożena Gronowska)	353
2. Prawo do poszanowania życia prywatnego (Bożena Gronowska)	355
3. Prawo do poszanowania życia rodzinnego (Tadeusz Jasudowicz)	357
4. Prawo do poszanowania domu (Tadeusz Jasudowicz)	365
5. Prawo do poszanowania korespondencji (Michał Bałcerzak)	370

ROZDZIAŁ XX

WOLNOŚĆ MYŚLI, SUMIENIA, RELIGII I PRZEKONAŃ

(Tadeusz Jasudowicz)	375
--------------------------------	-----

1. Rozważania ogólne	375
2. Wolność myśli	378
3. Wolność sumienia	379
4. Wolność religii i przekonań	382

ROZDZIAŁ XXI

WOLNOŚĆ EKSPRESJI (Rafał Mizerski) 385

1. Miejsce w systematyce praw człowieka	385
2. Treść standardu	386
2.1. Prawo do posiadania własnych poglądów	387
2.2. Prawo do przekazywania informacji i idei	388
2.3. Prawo do poszukiwania i otrzymywania informacji i idei	392
2.4. Wolność mediów	393
3. Obowiązki państwa	395
4. Dopuszczalne ingerencje państwa	396

ROZDZIAŁ XXII

WOLNOŚĆ POKOJOWYCH ZGROMADZEŃ

I ZRZESZANIA SIĘ (<i>Rafał Mizerski</i>)	401
1. Wolność pokojowych zgromadzeń	401
1.1. Miejsce w systematyce praw człowieka	401
1.2. Treść standardu	402
1.2.1. Pojęcie „zgromadzeń”	402
1.2.2. Pokojowy charakter zgromadzeń	403
1.2.3. Obowiązki państwa	404
1.2.4. Dopuszczalne ingerencje państwa	406
2. Wolność zrzeszania się	407
2.1. Miejsce w systematyce praw człowieka	407
2.2. Treść standardu	408
2.2.1. Pojęcie „zrzeszenia”	408
2.2.2. Związek zawodowy i kwestia jego reprezentatywności	411
2.2.3. Prawo tworzenia i przystępowania do zrzeszeń	412
2.2.4. Aspekt negatywny wolności zrzeszania się	415
2.2.5. Prawo do akcji zbiorowej	416
2.3. Obowiązki państwa	420
2.4. Dopuszczalne ingerencje państwa	420

ROZDZIAŁ XXIII

PRAWO DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

I ZAŁOŻENIA RODZINY (<i>Tadeusz Jasudowicz</i>)	425
1. Rozważania ogólne	425
2. Prawo do zawarcia małżeństwa	427
3. Prawo do założenia rodziny	432

ROZDZIAŁ XXIV

PRAWO DO POSZANOWANIA MIENIA

 (*Michał Bałcerzak*) 437

1. Uwagi ogólne	437
2. Zakres przedmiotowy	438
3. Dopuszczalność ingerencji państwa	439
4. Sprawy polskie na tle prawa do poszanowania mienia	441

ROZDZIAŁ XXV

PRAWO DO NAUKI (*Tadeusz Jasudowicz*) 445

1. Rozważania ogólne 445
2. W systemie uniwersalnym 446
3. W systemie europejskim 449

ROZDZIAŁ XXVI

PRAWO DO WOLNYCH WYBORÓW (*Michał Bałcerzak*) 457

1. Prawo do wolnych wyborów a inne obywatelskie prawa polityczne 457
2. Prawo do wolnych wyborów w systemie EKPC 459
 - 2.1. Uwagi ogólne 459
 - 2.2. Cenzus obywatelstwa 462
 - 2.3. Cenzus wieku 463
 - 2.4. Cenzus zamieszkania 463
 - 2.5. Inne ograniczenia 464
3. Orzecznictwo ETPC na tle prawa do wolnych wyborów 464

ROZDZIAŁ XXVII

WOLNOŚĆ PRZEMIESZCZANIA SIĘ A OBYWATELSTWO I CUDZOZIEMCY (*Bożena Gronowska*) 467

1. Rozważania ogólne 467
2. Granice korzystania 469

ROZDZIAŁ XXVIII

PRAWA PRACOWNICZE (*Rafał Mizerski*) 471

1. Charakterystyka i systematyka praw pracowniczych 471
2. Prawo do pracy 474
3. Właściwy standard pracy 476
 - 3.1. Prawo do słusznego wynagrodzenia 476
 - 3.2. Prawo do czasu wolnego i wypoczynku 479
 - 3.3. Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy 482
4. Szczególna ochrona dzieci i kobiet 484

4.1. Ochrona pracy dzieci	484
4.2. Ochrona pracy kobiet	487
5. Równe traktowanie i niedyskryminacja w stosunkach pracy	488

ROZDZIAŁ XXIX

PRAWO DO ZDROWIA (Tadeusz Jasudowicz) 491

1. Rozważania ogólne	491
2. W sferze standardów uniwersalnych	492
3. W systemie europejskim	494

ROZDZIAŁ XXX

PRAWO DO GODNEGO POZIOMU ŻYCIA

I ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO (Tadeusz Jasudowicz) 497

1. Rozważania ogólne	497
2. Standardy europejskie	500
2.1. Uwagi wstępne	500
2.2. Prawo do zabezpieczenia społecznego	500
2.3. Prawo do pomocy socjalnej i medycznej	502

ROZDZIAŁ XXXI

OCHRONA RODZINY (Tadeusz Jasudowicz) 505

1. Rozważania ogólne	505
2. Ochrona praw rodziny w EKS	507

ROZDZIAŁ XXXII

OCHRONA PRAW SPOŁECZNYCH WYBRANYCH

KATEGORII OSÓB (Bożena Gronowska) 511

1. Uwagi ogólne	511
2. Ochrona dzieci i młodzieży	512
3. Ochrona kobiet pracujących	514
4. Ochrona osób niepełnosprawnych	514
5. Ochrona osób w podeszłym wieku	515

ROZDZIAŁ XXXIII

EUROPEIZACJA PRAWA DO PRACY A OCHRONA

PRACOWNIKÓW-MIGRANTÓW (Tadeusz Jasudowicz) 517

1. Rozważania wstępne 517
2. Prawo do płatnego zatrudnienia na terytorium innych państw-stron 518
3. Ochrona praw pracowników-migrantów oraz ich rodzin 520

ROZDZIAŁ XXXIV

NOWE PRAWA W ZREWIDOWANEJ EUROPEJSKIEJ

KARCIE SOCJALNEJ (Bożena Gronowska) 525

ROZDZIAŁ XXXV

PRAWA CZŁOWIEKA W EUROPEJSKIM

PRAWIE WSPÓLNOTOWYM 531

1. Prawa człowieka jako zasady ogólne prawa wspólnotowego (Bożena Gronowska) . . . 531
2. Zagadnienie europejskiej konstytucjonalizacji praw człowieka (Tadeusz Jasudowicz) . 537
 - 2.1. Rozważania ogólne 537
 - 2.2. Regionalna konstytucjonalizacja praw człowieka w Systemie Rady Europy . 539
 - 2.3. Konstytucjonalizacja praw człowieka w UE 541

CZĘŚĆ DRUGA

ADMINISTRACJA WOBEC PRAW CZŁOWIEKA

ROZDZIAŁ XXXVI

ZAGADNIENIA OGÓLNE (Tadeusz Jasudowicz) 553

1. Uwagi wstępne 553
2. Pracownik administracji a korzystanie z praw człowieka 555

2.1. Uwagi ogólne	555
2.2. Pracownik administracji w roli podmiotu uprawnionego	556
2.3. Pracownik administracji w roli podmiotu zobowiązanego	559

ROZDZIAŁ XXXVII

EUROPEJSKIE STANDARDY FUNKCJONOWANIA

ADMINISTRACJI

1. Postępowanie administracyjne w świetle standardów europejskich (<i>Rafał Mizerski</i>)	563
2. Służba publiczna w świetle standardów europejskich (<i>Michał Balcerzak</i>)	570
2.1. Uwagi wstępne	570
2.2. Zalecenia Zgromadzenia Parlamentarnego i Komitetu Ministrów Rady Europy	571
2.3. Prawa urzędników publicznych w orzecznictwie ETPC	576
2.4. Urzędnicy publiczni a swoboda przepływu pracowników w UE	578
3. Policja i służby pokrewne w świetle standardów europejskich (<i>Bożena Gronowska</i>)	580
4. Wojsko i służba wojskowa w świetle standardów europejskich (<i>Maciej Lubiszewski</i>)	586
5. Dostęp do informacji publicznych w świetle standardów europejskich (<i>Michał Balcerzak</i>)	591
5.1. Uwagi wstępne	591
5.2. Dostęp do informacji publicznych jako prawo człowieka	593
5.3. Standardy Rady Europy w zakresie dostępu do dokumentów urzędowych ..	596
6. Europejskie standardy ochrony danych o charakterze osobistym (<i>Bożena Gronowska</i>)	598
7. Implikacje prawa UE dla kształtowania europejskich standardów administracyj- nych	603
7.1. Uwagi ogólne (<i>Tadeusz Jasudowicz</i>)	603
7.2. Europejskie zasady administracji publicznej (<i>Tadeusz Jasudowicz</i>)	604
7.3. Prawo do dobrej administracji w KPP UE (<i>Tadeusz Jasudowicz</i>)	608
7.4. Europejski Kodeks Dobrej Administracji (<i>Michał Balcerzak</i>)	610